

BON VOYAGE

EESTI
2025

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

renew
europe.

Jana Toom:
**«Me kõik vajame
praegu kindlat
tugipunkti. Perekond,
sõbrad ja muidugi
meie kodu. Meie
kodumaa. Nii et
tuletame veel kord
meelde, miks me
Eestit armastame.»**

Foto: Olga Makina

BON VOYAGE

ILMA POLIITIKATA

Jah, ma tean – see meenutab liiga palju turismiprospekti, et olla huvitav. Aga midagi pole parata – kaunite kohtade puhul ei piisa ainult nendest rääkimisest, ilu tuleb ka näidata. Seetõttu valisimegi Tallinna ja ka selle kaugema ümbruse kümme vaatamisväärsust, mida kindlasti külastada tasub, ja palusime Aleksandr Gužovil neid pildistada.

Saate isegi aru, mis juhtuda võib, kui fotograaf ilu keskele satub – ta ei suuda peatuda... Selle tagajärjel tuli ajakirja algselt kavandatud makett käigu pealt ümber teha, mille tulemusena hoiategi nüüd käes mitte ainult huvitavate tekstide kogumikku, vaid ka fotoalbumit. Me loodame, et see innustab teid uuesti avastama paiku, mis on justkui juba ammu tuttavad. Sest olgem ausad – kui palju me tegelikult teame teedest, mida oleme aastaid sõitnud? Muide, seda saab kontrollida, vastates auhinnaviktoriini küsimustele lk 42.

Vihane valija võib küsida, miks poliitik tegeleb niisuguse jamaga ja annab parlamendis töötamise asemel välja ajakirja. Vastan: esiteks mitte „selle asemel“, vaid paralleelselt. Teiseks selleks, et meenutada: Euroopa Liit, millega me ühinesime 21 aastat tagasi, on meie kultuuripärandi säilitamise ja rikastamise nimel palju teinud. Ja kolmandaks (mis on tegelikult peamine) – Dostojevskil oli õigus, kui ta ütles, et ilu päästab maailma.

Meie ajal, mil hommikused uudised on hirmutavad ja lause „maailm on hulluks läinud“ kõlab peaaegu nagu „tere päevast“, vajame kõik kindlat tugipunkti. Perekond, sõbrad, kallid inimesed. Ja muidugi maa, kus me elame. Ärgem ajagem segi riiki ja valitsust, riiki ja poliitikuid. Tuletagem parem meelde, miks me Eestit armastame.

Head lugemist!
Teie Jana Toom

SISUKORD

LENNUSADAM

Tiibadest ankruteni:
paljude jaoks on see maja
omaseks saanud lk 2

ROCCA AL MARE MUUSEUM

Kus kaugem minevik
elab olevikus:
hõrgutised vanaemade
retsepti järgi lk 6

TELETORN

Ühe ehitise kaks ajalugu lk 10

KUMU

See hoone võib olla
hämmastav kui kunst lk 14

REIDI TEE

Tänav, millele võiks
pühendada luulet lk 18

LAHEMAA

Maastikud kõigile ja
mitte seitsme maa
ja mere taga lk 22

PADISE KLOOSTER

Rahusadam, mis on
mänginud palju rolle lk 26

PROMENAAD HAAPSALUS

Leedide ja
džentelmenide jaoks lk 30

RAKVERE LINNUS

Kuulsa tsitadelli
sõda ja rahu lk 34

AEGNA SAAR

Valgustatuse otsinguil lk 38

VIKTORIIN

“Kas sa tunnend
Eesti kauneid nurki?” lk 42

Tekstid: Gabisida OÜ

Tõlge: Anneli Sihvart

Foto: Aleksandr Gužov,
Shutterstock

Küljendus: Juliana Gontšarenko

renew
europe.

Eesti Meremuuseumi
lumiv maailm.

Tiibadest ankruteni: paljude jaoks on see maja omaseks saanud

Tuntud näitleja Kirill Käro pehme, kuid kindel hääl palub: „Peatuge!” Seda häält on võimatu millegi muuga segi ajada, sellele on ka võimatu vastu seista. Tahaks nii väga ringi vaadata, et näha paljudest lavastustest ja filmidest tuttavat kuju. Aga asjata: tema hääl kostab kõrvaklappidest, see on Lennusadama, Eesti Meremuuseumi „noorema” osa audioidid.

Praegu on see maja paljude meie riigi elanike ja turistide jaoks juba omaseks saanud, lastega tullaakse siia terveks päevaks, muidu ei jõua kõiki lennukeid ja laevu üle vaadata, merela hingut mängida, eri ajastute mereväevormis pildistada, tõelises allveelaevas ja kõigis kai ääres sildunud muuseumilaevades ringi ronida.

Peale selle tuleb veel kohvikus suupistet võtta, laste mänguväljakul hullata ja ringi vaadata suveniiripoes, kus on müügil näiteks tuntud Tallinna kunstniku Roman Matkiewiczzi imelised merekarikatuurid.

Eelmise sajandi alguses seisnes probleem aga selles, et „tuli katta katusega ruum, mille suurus on umbes 380 jalga (115,8 m) korda 165 jalga (50,29 m) ilma ühegi sambata või vahetoeta, mida tõenäoliselt polnud varem ühegi ehituse puhul kunagi tehtud, välja arvatud teraskonstruksioonid”.

Nii kirjeldas ehitusajakiri The Builder 1920. aastal hiljuti ehitatud Tallinna vesilennukite angaari unikaalsust inseneriteaduse ajaloos. Selle lahendamatu ülesande lahendamise eest tuleb tänada Taani inseneribürood Christiani & Nielsen. Büroo asutati 1904. aastal Kopenhaagenis ja tegutseb siiani.

Seda angaari nimetatakse sageli mitmuses: angaarid. Katuseid on tal ju tervelt kolm! ▶

Eesti Meremuuseumi projekti kogumaksumus oli **14 miljonit eurot**.

Sellest **9,2 miljonit eurot** eraldas Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERDF) kaudu.

See projekt illustreerib Euroopa Parlamendi Renew Europe fraktsiooni poliitikat, mille eesmärk on innovatsioon, merenduspärandi säilitamine ja uute töökohtade loomine loomemajanduses.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

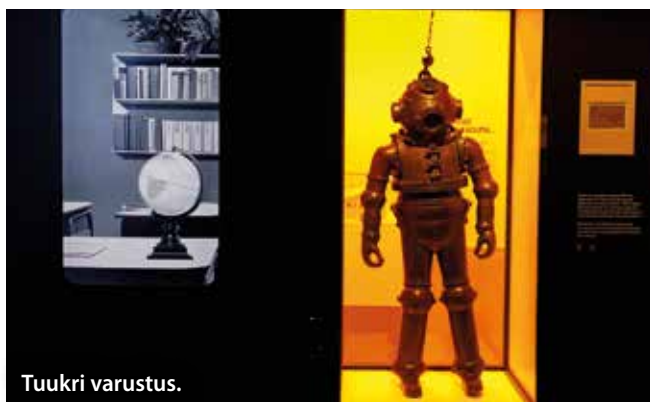

Eesti
tuleviku heaks

renew
europe.

Allveelaeva Lembit sisetrepp.

Tuukri varustus.

Meremiinid.

Kolmekatuseline
imeangaar ja
jäämurdja Suur Tõll
igaveseks kai ääres.

Aga siseruum on üks, nagu lennukiangaarile kohane, praegusel juhul siis vesilennukiangaarile.

See oma aja ime ehitati aastatel 1913–1915, kuid kavandati juba 1905. aastal osana Soome lahe ja Peterburi kaitse ümberkorraldamisest, sest Eestimaa kubermang oli tol ajal osa Vene impeeriumist.

Lennusadama angaari unikaalsusest ja ehitustööde keerukusest on kirjutatud palju artikleid, teadustöid ja raamatuid. Teooria kumerate betoonkonstruktsioonide projekteerimiseks hoonetele, millel pole sisemisi tugesisid, nagu Lennusadama angaari kolm katust, ilmus alles 30 aastat pärast seda, kui Tallinna angaar juba ammu vesilennukeid vastu võttis!

Ja napilt sada aastat hiljem, 2000. aastate alguses, sai seda tühja ja mahajäetud hoonet külastada vaid poolseaduslikult mõne endise mereväelase abil, kes oli seotud selle mereäärse territooriumiga, mis oli tol ajal jagatud kümnete omanike vahel.

Saatja ise rääkis sosinal ja käskis külastajatel rangelt vaikida: iga vali heli võis vanades, õhukestes, kohati auklikes, aastakümneid remontimata betoonkuplites resonantsi tekitada ja uudishimulike peade kohal kokku variseda. Aga kõik läks hästi. Ja varsti algas vanal angaari uus elu...

Kui kogukas Paks Margareeta ka poleks, Meremuuseumi ekspositsioon Tallinnas ei mahtunud selle vanasse suurtükitorni kuidagi ära. Isegi sõjaaja miine tuli hoida eraldi majakeses. Rääkimata juba tõelistest ajaloolistest laevadest, mille hulgas on jäälõhkuja Suur Tõll ja allveelaev Lembit.

Suur osa meie riigi ajaloo on seotud merega: kaubandus, sõda, kalapüük, piraatlus, salakaubavedu, ümbermaailmareisid, sport ja meresõidud. Ekspositsioon vajas ruumi: 2010. aastal algasid ajaloolise angaari restaureerimistööd. Nagu 20. sajandi alguses, nii pidid spetsialistid ka nüüd lahendama hulga lahendamata ülesandeid.

Angaari taastamisest on samuti kirjutatud raamat. Kuidas „lapiti” kilomeetreid betoonkatuse pragusid, kuidas lahendati selle hiiglasliku „kasti” kütmise küsimus, kuidas mõeldi välja ebatavalised lahendused, millest osa jäi ainult paberile.

Näiteks anda külastajatele võimalus kõnida otse kuplitel või valada põrandale õhuke kiht päris vett – see on ju „meri”!

Seal on kujutatud ka madalikud ja sügavuskaardid. Aga tõsteseina lahendus viidi ellu, sest muidu poleks angaari saanud tuua suurimaid eksponaate, millest olulisim on 1937. aastal iseseisva Eesti mereväe jaoks ehitatud allveelaev Lembit, mis on nüüd külastajatele avatud.

2012. aasta mais võttis uuendatud angaari muuseum vastu esimesed külastajad ja 2013. aasta juunis pälvis see prestiižse Euroopa auhinna Europa Nostra kategoorias „Kultuurilise ja ajaloolise pärandi säilitamine”. Auhind loodi Euroopa Liidu algatusel 2002. aastal ja

Tallinna Lennusadama muuseum oli seda enam kui väärt.

See ei jätnud aga direktor Urmas Dresenit ja nüüdseks juba suure muuseumikompleksi meeskonda loorberitele puhkama, nad täiustavad pidevalt ekspositsiooni, korraldavad mitmesuguseid üritusi ja toovad välismaalt ajutisi näitusi.

Aga praegu tähistab Meremuuseum oma juubelit: muuseumi ajalugu algas 1935. aastal ja uus ajutine näitus on pühendatud esimesele viiele aastale, kuni 1940. aastani. Selgub, et noor iseseisev Eesti tegeles suure sõja eel ka meresõidu ajaloo. Nagu näeme, on asi usaldusväärsetes kätes: Lennusadama muuseumiangaari nimetatakse sageli Tallinna parimaks muuseumiks ja üheks Euroopa parimaks muuseumiks.

Kuid muuseumi meeskond ei jää ilmselt rahule enne, kui on oma „lendavate paatide” kõrvale eksponeerimiseks hankinud lausa Kalevipoja enda hõbedase laeva Lennuk. ■

Kus kaugem minevik elab olevikus: hõrgutised vanaemade retsepti järgi

Eesti Vabaõhumuuseum osaleb aktiivselt rahvusvahelistes ja Euroopa projektides, näiteks „Talulapse maailm – väike samm loeb“, mille eesmärk on hariduse, kultuuri ja säästvate eluviiside arendamine.

Muuseum on rakendanud ja rakendab praegu ELi kaasrahastatud projekte. Muuseumi aastatel 2010-2013 viidi Euroopa Regionaalarengu Fondi toetusel ellu pilootprojekt, mille eesmärk oli töötada välja lahendused traditsiooniliste maamajade renoveerimiseks.

Kahe projekti rahastamise kogusumma oli peaaegu **1 miljon eurot**.

Need jõupingutused peegeldavad Euroopa Parlamendi fraktsiooni Renew Europe visiooni: innovatsiooni ja traditsioonide austamise ühendamine, keskkonnasõbralikkus kultuurilist identiteeti kahjustamata, piirkondlik areng hariduse, turismi ja energiasäästu kaudu.

renew
europe.

Siin võib elada läbi terve elu. Saada alghariduse: küll ainult neli klassi, aga muusikaõpetusega. Õppida kasulikku käsitööd või läbida kogu kodunduse kursuse. Sõlmida kirikliku abi-elu.

Siin saab tegutseda ja lõbutseda: pärast tõsist tööd kodus või aias võib minna tantsuma, sukelduda vaiksetesse hingele kasulikesse vestlustesse, jalutada või sõita rattaga, juua lähedastega tass teed või klaasikese veini ja lisaks stiilselt... suitsetada, lebedes diivanil luksuslikus elutoas – tõsi, väga vanamoodsas. Aga see ei peagi nüüdisaegne olema, sest siin on ju muuseum.

Rocca al Mare vabaõhumuuseum Tallinna äärelinnas on ilmselt ainus riigis, kui mitte kogu maailmas, kus ranget suitsetamiskeeldu avalikes kohtades – veel enam ajaloolistel objektidel – võib ja tuleb julgelt rikkuda, tõsi küll, ainult kolhoosniku majas.

See on üks viimaseid, mis 2021. aastal ekspositsiooni territooriumile toodi, ja see kajastab eri ajastuid nõukogude kolhoosni-

ku elus Eestis: 1960. aastad, 1970. ja 1990. aastad, kui kolhoosid olid juba lagunened, kuid „endise luksuse“ ja Eesti toonase küla-elu jäänused veel endast märku andsid.

Need avaldavad muljet praegugi – äratuntava nostalgilise sisekujunduse, aga ka raskepärase lõhnaga: algselt elasid maja ühes korteris suitsetajad. Muuseumitöötajad otsustasid säilitada algse atmosfääri.

„Aga siin on mul kolmetärnihotell!“ naeratab rahvariites proua rõõmsalt ühe muuseumitalu sissepääsu juures. Uksepiidal on kolm punast keldi risti ringis. See on iidne sümbol ajast, mil paganlikud põhjamaalased polnud veel täielikult loobunud päikesekummardamisest, kuigi vist olid juba Kristuse vastu võtnud.

Vabaõhumuuseumi kohta öeldakse sageli, et siin saab näha vanade eestlaste elu ja kombeid. Et kui Tallinna vanalinnas on näha keskaeg, siis siin veelgi varasem aeg. See on nii ja ei ole ka.

Vanaaegsus oli pikka aega sarnane igavikuga ja ▶

Eesti Vabaõhumuuseumi eksponaadid on enamasti pärit 19. sajandist, kuid need taaselustavad traditsioone, mis ulatuvad tagasi iidsetesse aegadesse.

Enne töö, siis lõbu – pärast tööpäeva võib minna tantsima.

kestis ilma eriliste muutusteta ammustest aegadest kuni elektri, uute tehnoloogiate ja muude tehnilise progressi hüvede leiutamiseni. Kuid rangelt võttes kuuluvad Rocca al Mare muuseumi eksponaadid peamiselt 19. sajandisse.

Aeg on neis tolmustes hallides palkides peatunud, kuid Tallinnas on raske leida elavat ja põnevamat muuseumi. Kohalikud perenaised, enamasti tõsised teadlased akadeemiliste kraadidega, täidavad talumajad rõõmsa sagina, väsimatu askeldamise, ilu ja soojusega.

Siin tähistatakse kõiki kristlikke ja rahvakalendri pühi, järgides üksikasjalikult iga traditsiooni, mängu või rituaali. Siin võib astuda majja isuäratava lõhna peale ja kohe ukse juures ülesande saada, tööle asuda ja seejärel uhkusega nautida vanavanaemade retsepti järgi oma kätega valmistatud hõrgu-

tisi. Siin saab õppida õmblema, varrastel või telgedel kuduma, tikkima, ravimtaimi korjama, hoidiseid valmistama, pirukaid küpsetama ja mulgi putru keetma.

Lapsed unustavad oma nutiseadmed, kui saavad vanas koolis kirjutamiseks sulepead ja seejärel vitsad, et hanesid ja põrsaid karjatada. „Karjatee“ on põnev programm, mis viib avastusteni ja seiklusteni.

Seejuures võib Tallinnas asuva vabaõhumuuseumi liialdamata nimetada paljuskannatanuks. Selle idee sündis 20. sajandi alguses Tartus, 1913. aastal sai mõttest konkreetne plaan, kuid 1914. aastal puhkes Esimene maailmasõda...

Aastatel 1925–1931 viis Eesti Vabaõhumuuseumi Selts idee arendamise üle Tallinna ja määras muuseumi asukohaks Pirita, kuid äsja iseseisvunud riigil puudusid selleks vahendid. Lõpuks määrati muuseumi ava-

Kaugetest nurkadest kolisid pealinna terved vanad talud koos kõrvalhoonetega.

Elu taludes käib ikka veel täiega.

Eesti rahvariided on muuseumis kõikjal.

mise kuupäevaks 1. juuli 1941... Ja taas segas sõda, Teine maailmasõda.

1950. aastal hakkas idee vastu huvi tundma Eesti Arhitektide Liit, kuigi konkreetse plaani väljatöötamine võttis aega kuus aastat. Lõpuks, 1957. aasta mais, asutati muuseum faktiliselt ja entusiastid asusid suve esimesel päeval tööle.

Tol ajal oli Rocca al Mare, endise mõisa territoorium Kopli lahe kaldal, Tallinna ääremail. Alguses eraldatud 66 hektari asemel on territooriumi praegu üle 79 hektari, muuseumihoonete arv kasvab pidevalt ja läheneb 80-le, iga uuendust kajastatakse üksikasjalikult ajakirjanduses.

Elmise aasta augustis tähistas muuseum oma 60. sünnipäeva: alates avamisest 1964. aastal on siin pidevalt käinud teaduslik ja samal ajal raske füüsiline töö. Kuidas muidu oleks võimalik kaugest maanurgast pealinna

üle tuua terve vana talu koos kõrvalhoonete, lauda, sauna ja kaevuga?

Üsna hiljuti täienes püsiekspositsioon uue näitusega „Iga väike samm loeb“. See on üles ehitatud kahe lapse – tänapäeva lapse ja minevikust pärit lapse – dialoogina. Sest „me kõik oleme pärit lapsepõlvest“ ja alles aja möödudes hakkame tõeliselt mõistma ühe või teise pisiasja tähtsust meie elus.

Näitus on huvitav ka täiskasvanutele, kellele on olulised esivanemad ja juured. Kelle jaoks on oluline võrrelda oma esivanemate läbitud teed ja teed, mis seisab nende endi laste ees. Nähes ja mõistes, kui raske oli inimeste elu vaid kakssada aastat tagasi, võib uuesti ja teravalt tunnetada lihtsat õnne, mida pakuvad tänapäeva korraldatud olme ja sotsiaalsed hüved. Minevikuihiskond liikus nende poole pikka aega, suure vaevaga, väga väikeste sammudega. Iga neist omab väga suurt tähtsust. ■

Tallinna teletorn ei ole ainulaadne, kuid selle ehitamise ajal ei olnud maailmas palju teletorne.

Ühe ehitise kaks ajalugu

Huvitav, mida tundis Bruno Saul, kui avas Tallinna teletorni teist korda? Esimene avamine oli 11. juulil 1980, veidi enne olümpiamängude algust Moskvast, teine – 4. aprillil 2012, pärast restaureerimist ja põhjalikku ümberkorraldamist, siis juba muuseumina, mis oli sel ajal kõige kaasaegsem ja isegi mõnevõrra ebatavaline.

1969. aastal, kui Moskvast oli just lõpetatud Ostankino teletorni ehitamine, asus Saul tööle Eesti NSV sideministrina ja algatas kohe Tallinna teletorni ehitamise planeerimise. Televisioon arenes tormiliselt, mastidest ja tornidest oli tohutu puudus. Oma telestuudio loodi Tallinnas juba 1955. aastal – aasta varem kui Soomes!

Otsus sai lõplikult küpseks 1972. aastal ja 1975. aasta septembris pandi objektile nurgakivi. Sellest ajast alates on Tallinna teletorni ametlik ajalugu dokumenteeritud peaaegu minutilise täpsusega.

Teletorni kohta valiti kaua, oli isegi mõte püstitada see Aegna saarele. Praegune koht oli nimekirjas seitsmes – see arv pole asjata õnnelik. Tallinna teletorn ei ole unikaalne, kuid kuna sel ajal oli maailmas veel vähe teletorne, tuli meetodeid ja lähenemisviise leiutada käigu pealt.

Näiteks on Tallinna teletornil oma betoon. Taheti võtta Ostankino oma, kuid tuli teha „tuuleparandus“. Eestis registreeriti 1969. aastal marutuul puhangutega kuni 48 meetrit sekundis, nii et spetsiaalse tugevdatud koostisega betooniga tegelesid Tallinna Polütehnilise Instituudi töised teadlased.

Teletorni pealisehituse kuju seostatakse tavaliselt Vana Toomase mütsiga, mis arhitekte inspireeris. Kuid on ka teine versioon: see kuju sarnaneb väga martiniklaasiga, kuid kes oleks võinud midagi niisugust ►

Tallinna teletorni renoveerimine toimus aastatel 2010-2012.

*Tööde kogumaksumus oli **6,6 miljonit eurot**, sellest tööd **5,6 miljoni eest** rahastati Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERDF).*

See projekt peegeldab Euroopa Parlamendi fraktsiooni Renew Europe pühendumust regionaalarengule ja kultuurile juurdepääsu tagamisele Euroopa Liidu investeeringute kaudu.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

**renew
europe.**

1970. aastate hõngu on siin veel tunda.

Konverentsi-kinosaali kaunistab tuntud tallinnanna Dolores Hoffmanni vitraaž.

nõukogude ajal öelda või koguni teejuhti kirja panna?

Teletorni ehitamisel 1977–1978 tekkinud pausi tõttu levis palju oletusi: kaldub ja variseb, vajub maasse, diversioon... Tegelikult tehti lihtsalt sisetöid, millest osa oli muga-
vam teha enne, kui torni korpus oli saavutanud projekteeritud kõrguse.

Lühidalt, kogu tähelepanu vabariigis keskendus tulevasele teletornile – eriti seetõttu, et 1974. aasta sügisel sai Eesti pealinnast olümpialinn: just siin otsustati korraldada Moskva 1980. aasta olümpiamängude purjeregatt. Ja teletorni ehitati juba olümpiarajatisena.

Samas sai sellest tõmbenumber ka kohaliku publiku jaoks – tänu stiilsele ja mugavale konverentsi-kinosaalile kuulsate konjakti- ja toolidega ning muljetavaldavale vitraažile, mille autor on tuntud tallinnanna Dolores Hoffmann, samuti unikaalsele restoranile, mis on siiani Põhja-Euroopa kõrgeim panoramaavaatamisega asutus.

Saali kasutasid sihtotstarbeliselt mitmed ametkonnad, restoranis oli prestiižne istuda

peadpöörataval kõrgusel keset säravat musta plaaditud põrandat ja valgeid makrameepannoosid, mis olid tolle aja moodsaimad sisekujunduselemendid, ning nautida ime-
lisi vaateid.

Räägitakse, et keerulistel 1990. aastatel kogunesid siia nahkkuubedes sünged mehed, kes ei võtnud üleriideidki seljast, sest ei soovinud oma relvadest loobuda. Ja teletornis oli niisuguseid kohtumisi mugav korraldada, sest kinni makstud miilits ei lasknud soovimatuid külalisi sisse või vähemalt hoiatas telefoni teel restoranis „rahulikult einestanud kliente“.

Räägitakse ka, et välismaine insener, kes pani kunagi teletorni liftid, ostis Tallinnas paki sigarette ja sai vahetusrahaks loteriipileti, nagu tollal kombeks. Võitis Niva! Aga see on ilmselt vale...

Kaitsmine Pihkva dessantdiviisi sõjaväelaste eest, kes ei suutnud kallist vitraaži püssipäradega purustada; sidekorruse seestpoolt tihedalt suletud uksed, mida kaitses

mitmerahvuseline inseneribrigaad; soomused tornijalamil ja rahvahulk ümberringi – iseseisvuse taastamine 1991. aastal sai oluliseks verstapostiks nii riigi kui ka Tallinna teletorni ajaloos.

Ja siis vaikus... Kuni 2007. aastani jätkus siin elu nagu mujalgi, aeg-ajalt, kuid vähehaaval vaibudes. Konstruksioonid lagunesid, liftid muutusid ohtlikuks, külastajaid jäi restoranis aina vähemaks, sest see oli kallis ja kaugevõitu. Teletorn täitis hoolsalt talle usaldatud tehnilisi ülesandeid, kuid torni kohal tihenesid tumedad pilved. Aasta lõpus suleti platvorm ja teletornil polnud enam millegagi külalisi ligi meelitada.

Kuid 2009. aastal otsustati teletorn pärast pikka kaalutlemist taaselustada. Ja kolm aastat hiljem taasavas Bruno Saul, küll mitte enam ministri, vaid auväärse pensionärina, teletorni taas – aga nüüd oli tornist saanud turismiobjekt. Siiski on teletornil ka täna tähtis strateegiline roll side – ja kommunikatsioonivaldkonnas.

Kuid torn restaureeriti nii, et keskendunud insenerid ja lõõgastunud külastajad peaaegu ei kohtu. Esimesed tagavad oma keelatud valdustes kohalikele tele – ja raadiojaamade levi, teised imetlevad futuristliku püsiekspositsiooni kujundust, osalevad meelsasti interaktiivsetes tegevustes ning neid on rohkesti igal lipipäasetaval korrusel.

Külalised jäävad poolelt sõnalt vait vitraaži ees, imestavad liftide kiiruse üle (tõustes lukustab kõrvu nagu lennukis), ehmuvad klaasist põrandaakende juures (oli koguni plaan, et 170 meetri kõrgusel näitusesaalis võiksid põranda olla täielikult klaasist!) ning tiirutavad lõputult panoraamakna juures, imetledes lummavaid vaateid merele ja saartele või muinasjutuliste majakestega metsale.

Isegi tavaline Lasnamäe magalarajoon tundub kõrgelt teletornist vaadates nagu efektne tulevikulinn. Ja botaanikaia õitsuvad väljad teletorni jalamil on nagu hiiglaslik kirju liblikas tohutu nõela otsas Tallinna imede kollektsioonis. ■

See Eesti Kunstimuuseumi suurima filiaali klaasist ja kivist tiib kutsub endaga kaasa tuulise Lasnamäe platoo äärelt Kadrioru vaikesse ja imelise rahu ning ilu nurgakesse.

See hoone võib olla hämmastav kui kunst

Millisest iganes küljest sellele hoonel läheneda, KUMU ilmub alati ootamatult silme ette, otsekui puri, mis tõuseb pargi rohelistest lainetest. Või valgetest, kui on lumine talv. Terava servaga hoone poolitab ruumi otsekui habemenoaga: enne ja pärast, kõrge ja madal, karm kivisein ja vanaaegse pargi hubane võlu.

Justkui kaljust välja kasvades kutsub see klaasist ja kivist tiib endaga kaasa tuulise Lasnamäe platoo äärelt Kadrioru vaikesse ja imelise rahu ning ilu nurgakesse. Kriitikud on seda kunagi kritiseerinud „introvertsuse“ pärast. Kuid see kunstist tulvil maja, nagu ka kunst ise, suudab rabada ega avane korraga ja kõigile, vaid üksnes neile, kes on läbinud tuntud tee ja on selleks valmis.

KUMU on lühend sõnast KUNstiMUuseum. Selle ainulaadse hoone ajalugu algas juba 1991. aastal, kui Riigikohus otsustas tagada muuseumi ehitamise. 1993. aastal saadeti arhitektuurikonkursile esimese Eestis spetsiaalselt muuseumile mõeldud hoone projekteerimiseks hulgaliselt töid, 233 avaldust 10 riigist. Kõige populaarsem osalejate arvu poolest!

Kuid otsus näis tulevat kergelt. Žürii tunnistas üksmeelselt parimaks noore Soome arhitekti Pekka Vapaavuori projekti „Circulos“ („Ringid“). Soomlased on meistrid ehitiste loomisel, mis otsekui sünnivad kaljust, nagu planeeriti ka KUMU projekti puhul.

Hoone on poolkaarekujuline, see on ehitatud 24-meetrisesse lubjakivikaljusse. Selles on ühendatud kaks vastandit: terav vertikaalne geomeetria, mis alguses tekitab kahtlusi nime suhtes, ning hulk ulatuslikke kaarekujundeid (sealt ka „Ringid“).

Noor arhitekt soovis vältida ülilmoodsa ehitise domineerimist ümbritseva ruumi üle, just seetõttu ei valinud ta linna keskust ►

Eesti Kunstimuuseum on pilk Euroopa tulevikku: roheline, avatud ja kaasav.

See kehastab Euroopa Parlamendi fraktsiooni Renew Europe väärtusi: vabaduse austamine, võrdsed võimalused ja barjäärideta kultuur.

renew europe.

Justkui kaljust välja kasvades kutsub see tee endaga kaasa.

Tagahoov kogu oma harulduses.

(mille eest sai ka kriitikat), vaid pargi kõige kaugema nurga Tallinna Kesklinna linnaosas.

KUMU on üks suurimaid muuseumiehitisi Balti regioonis ja Põhja-Euroopas. Eestis polnud tervelt kümme aastat sellega suuruselt võrreldavat – kuni 2016. aastani, mil avati Eesti Rahva Muuseum (ERM). Juba ehitusfaasis, 2005. aastal pälvis hoone tiitli „Aasta betoonehitis“.

2006. aasta veebruaris tuli uue KUMU muuseumikompleksi pidulikule avamisele aga spetsiaalselt Soome president Tarja Halonen. Kuid esimesena õnnitles Eestit selle rõõmsa sündmuse puhul president Arnold Rüütel. Nagu öeldakse, naabrimehelikult, sest tema kodu Kadriorus asus paari sammu kaugusel Kunstimuuseumi peahoonest. Jah, kokku on neid tervelt viis ning KUMUs asub peakontor.

Ligikaudu viit tuhandet ruutmeetrit näituseruumi ühendab otsekui nähtamatu telg

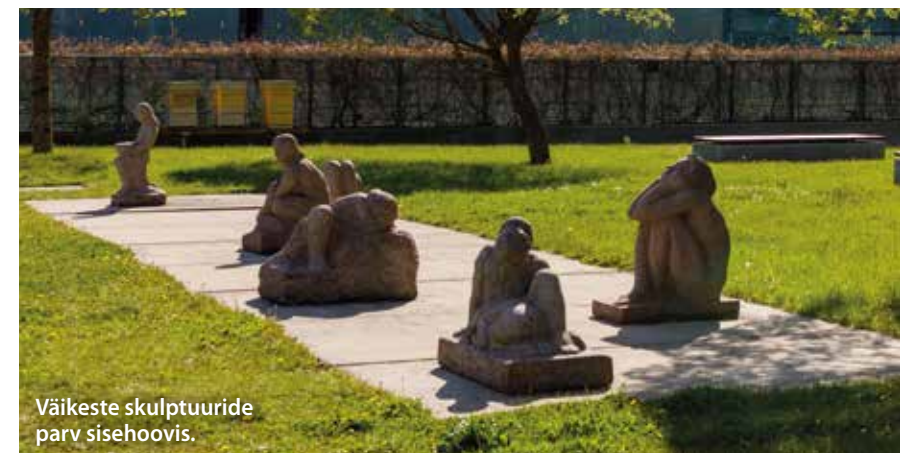
– läbiv aatrium, mis püüdleb kõrgustesse läbi kõigi viie korruse. Veel kaks korrust on maa-alused, need on muuseumi hoidlad, kus lõpuks pärast pikka lahusolekut kohtusid umbes 40 000 eksponaati, mis olid varem laiali kogu Tallinnas: alates Eestimaa Rüütelkonna hoonest Toompeal kuni rootsiaegsete maa-aluste bastionideni.

Muide, muuseumi suurima eksponaadi, 1950. aastatest pärit sotsrealistliku lõuendi transportimiseks hoidlast näituseruumidesse paigaldati hoonesse Baltimaade suurim lift, kuhu mahub korraga umbes sada inimest.

Ühel aatriumi loodusliku valgusega seinal on eksponeeritud suur büstide kollektsioon, mis veetis aastaid hoidlates ning mida saab nüüd korrusele korrusele liikudes vaadata. Kolmel viiest korrusest on püsiekspositsioon, mis hõlmab Eesti kunsti 18. sajandi lõpust tänapäevani. See sisaldab ka nõukogude perioodi (1941–1991) töid sotsrealismist underground'ini.

19. juunil 2019: skulptuurinäitus KUMUs.

Väikeste skulptuuride parv sisehoovis.

Kõrgematel korrustel ning ka esimese ja teise korruse eraldi saalides saab näha välis- ja kohaliku kunsti ajutisi näitusi. Seal on olnud näiteks moeajaloolase Aleksandr Vassiljevi kollektsioonid, kuulus vene maalikunsti avangard, 20. sajandi lõpu moe sotsart, kuulus tekstiilivabriku Kreenholm tekstiilikunstinike tööd ja Ladina-Ameerika kunst 17.–20. sajandist.

Muide, Tommy Cash, Eesti Eurovisiooni täht, on samuti KUMUs oma loomingut demonstreerinud, tõsi küll, mitte show-voakaali, vaid visuaalkunsti koostöös Ameerika moedisainer Rick Owensiga.

Siin on isegi kaldtee osa ekspositsioonist: igal selle pöördel ootab vaatajat mõni skulptuur ning kõige tipus, värvate juures Katariina trepi ääres, on terve väike skulptuuripark, varem seisid need skulptuurid Kadrioru lossi lilleaias.

Isegi KUMU sisehoovist saab aeg-ajalt loomeinimeste töökoda. Näiteks tasub mainida BMW-dele maalimist, mitme-

le autole maaliti otse imestunud publiku silme all ja need masinad rõõmustasid veel kaua (või kurvastasid, kui autodest oli kahju) ka neid, kes muuseumipiletit ei ostanud. 2008. aastal sai KUMU Euroopa muuseumifoorumil tiitli „Euroopa aasta muuseum“.

Tegelikult ei ole päris õige nimetada KUMU ainult muuseumiks, see on pigem multifunktsionaalne kunstikeskus. Siin ei ole ainult näitusesaali, vaid ka hariduskeskus, raamatukogu, nüüdisaegse audio- ja videotehnikaga saal, kunstikool ning ka mitmesugused töökojad maalide ja skulptuuride restaureerimiseks. Siin saab tasuta vaadata maailma parimaid dokumentaalfilme, kuulata kontserti, osaleda festivalil või ebatavalises lavastuses.

Ja siis kaua ning rõõmuga jagada muljeid hubases muuseumikohvikus või selle kõrval, murul päikesevarju all. Tõelisel kunstil on kauakestev järelmõju. Sellel muuseumil on see peaaegu lõputu... ■

Tänav, millele võiks pühendada luulet

Reidi tee ehitusprojekt Tallinnas viidi ellu Euroopa Liidu toetusel. See eraldas Ühtekuuluvusfondist (Cohesion Fund) **24,2 miljonit eurot**.

Tööd viidi läbi aastatel 2016-2020. Projekti raames ehitati ja rekonstrueeriti teelõike, rajati jalakäijate – ja jalgrattateid, arendati puhkealasid ning võeti meetmeid negatiivse keskkonnamõju vähendamiseks.

Reidi tee väljaehitamise elluviimine on selge näide sellest, kuidas Euroopa Parlamendi Renew Europe fraktsioon näeb linnainfrastruktuuri tulevikku: mugav, kaasav ja keskkonnasõbralik.

Tänav kui sündmus, tänav kui konflikt ja kompromiss, kaldapealne ja promenaad, maantee ja puistee. Lõpptulemusena lihtsalt iludus. Reidi tee, tee vaatega lahele. On täiesti arusaamatu, kuidas õnnestus see üle anda kuu aega varem, novembris 2019, mitte detsembris.

Kümme aastat projekti arutelu: vabastada Pirita ja Viimsi ummikute, lasta arvukatel veoautodel sõita sadamasse praamide juurde läbimata kesklinna, kus on nendetagi kitsavõitu, kõrvaldada endiste sadamaettevõtete varemed, suunata bussid elustuvasse ja õitsvasse rannapiirkonda ning avada linnale meri – see kõik viis... uute debattide, sõneluste ja isegi protestideni.

Toimus kohtuprotsess – see tühistas kõik. Seejärel korraldati linnakodanike telefoniküsitlus – see kinnitas kõik. 16-punktiline lõppmemorandum tundus pooli lepitavat, kuigi kõik pidid järeleandmisi tegema. Lõppkokkuvõttes sündis uus tänav valudes, aga

tulemus oli üllatavalt kerge, elegantne, sõbralik ja väga efektne.

Ehitusel põhjustasid probleeme ka arheoloogilised leiud. Reidi tee ehitamisel leiti mitu vana laeva kereosa: laevaosad on ammustest aegadest kasutusel olnud kai parandamiseks. Iga kord tuli oodata ekspertide otsust, kuid siiski jõuti ajagraafikust ette.

Nii sündis tõeline väike linn! Ligikaudu kahe kilomeetri pikkusele tänavale mahuvad autotee, jalg – ja rattatee, spordiplats, suur hulk paviljone ja purskkaevusid, mitu laste mänguväljakut ja puhkeala, samuti hulgalt infotahvleid huvitava ja kasuliku teabega, tõeline kunstigalerii piki sadama piiret ja Eesti suurim reoveepuhastusjaam. Jalutajad isegi ei tea, et see seal olemas on.

Tänavajaamine oli iseenesest tõeline katsumus: see tuli ehitada praktiliselt merre, tehes samal ajal ümber tiheda liiklusega

ristmiku, kus tuli säästa väärtuslik, saja-aastaseks kutsutud tamm. Tamm on muidugi noorem, kuid tõepoolest unikaalselt ilus. Ehitustööd talle kahju ei teinud.

Tööde käigus lisandus Tallinnale tükike maad, nüüd on linna pindala 7500 ruutmeetrit suurem. Aga see ei ole esimene kord: Russalka mälestusmärgi lähedal saab Reidi tee alguse Pirita rannapromenaadist, mis samuti kord merelt kätte võideldi. Muide, pärast uue tänav valmimist saab Piritalt ja Viimsist otse kesklinna jalutada või sõita ratta või tõukerattaga.

Iga ilmaga jääb Reidi tee puhtaks: kogu pind on kaetud koore või veerisega, vooderdatud plaatidega, selle äärde on istutatud muru (ligi 38 000 ruutmeetrit uut murupinda) või pandud spetsiaalne pehme kate – tõlmut pole vähimatki võimalust!

Tervikuna on Reidi tee puhtus tagatud 99 protsendi ulatuses, viimane protsent ▶

Reidi tee on üks pealinna uusimaid tänavaid, tee vaatega lahele.

Vaade linnulennult.

Imepallid – milleks tahes.

Spordi ja meelelahutuste jaoks.

Jalutuskäik Piritalt kesklinna.

Iga siinne detail on seotud merega.

Soomuslaev
Russalka
mälestusmärk.

Üks efektne
ja efektiivne
transpordilahendus.

sõltub meist endist. Siia on paigaldatud 150 prügikasti, sealhulgas CitySolar prügikast – uusim tehnoloogia prügikogumises, kast on varustatud päikeseenergial töötava kompressioonmehhanismiga, mis pressib jäätmed 240-liitrisesse konteinerisse. See võimaldab kasti mahtu prügi kogumiseks palju tõhusamalt ära kasutada, mis on eriti mugav sellistes rahvarohketes kohtades nagu Reidi tee.

Iga detail siin on seotud merega: paberlaevukeste ja aurulaevakorstnate, purjede ja sarviliste meremiinide motiivid, statsionaarsed binoklid Tallinna lahe saarte ja laevade vaatlemiseks („Kuidas saadetakse laevu? Üldsegi mitte nii nagu rongi!“).

Laste ronimisraam on nagu brigantiini taglas ja puidust lamamistoolid meenutavad

lõbusõidujahi tekki: neil istudes ei ole suvel kuum ega talvel külm. Päevita või karasta ennast, just nagu soovid! Aga kõige parem on siin muidugi jalutada. Kõndida käest kinni hoides kallimaga, sõpradega lõbusalt vesteldes sihitult hulkuda, oodata kannatlikult, kuni neljajalgse lemmikud kõik põõsad läbi nuusivad (istutatud on ligi 58 000 põõsast ja peaaegu 500 puud), lükata lapsevankrit või joosta järele koolieelikule, kellega on raske sammu pidada.

Reidi tee „linnakus“ on liikumine üks ekstsioneerimise vorm: paljud jooksevad või harastavad sportlikku kõndi, sõidavad jalgrattal või rulluisutavad, nautides imelisi vaateid ja mereõhku. Väikesed vaateplatvormid rõõmustavad ekstreemsuste nautijaid tormisel ajal, mil raevukad Läänemere lained püüavad teid jalust maha lüüa ja merre tõmmata.

Külm ja ebamugav küll, see-eest milliseid pilte siin teha saab!

On huvitav, et Reidi tee loomisel oli palju positiivseid „kõrvalmõjusid“. Samal ajal heakorrastati populaarne Ingilind Russalka mälestusmärgi juures, rekonstrueeriti suur osa Narva maanteest, ehitati uued ja rekonstrueeriti olemasolevad jalg – ja rattateed – kokku 10,5 kilomeetrit.

Meedia kirjutas uue tänava avamise päevil: „See ei ole lihtsalt tee, vaid kvaliteetaja veetmise koht, mis aitab linnakodanikel veeta rohkem aega mere ääres ning Tallinnal veel suurema uhkusega merelinnatitlit kanda. Sama tähtis on see sündmus sadamale, kuna aitab piirkonna konkurentsivõimet kasvatada.“ Ja veel: „Reidi tee avamine toob kaasa palju uusi võimalusi. Muuhulgas just

tänu sellele tänavale saab Tallinna sadam oma „Arengukava 2030“ ellu viia.“

Lisaks hakkas Reidi teel sõitma ühis-transport: buss number 8 viib kesklinnast mööda minnes Viimsist otse Pelgulinna ja sealt edasi ka Harku järve äärde ning liin number 66 ühendab Reidi tee kaudu Lasnamäe ja Põhja-Tallinna, läbides sadama ja raudteejaama ning möödudes Püha Siimeoni ja Naisprohvet Hanna imeilusast õigusu kirikust, mille juures tekkis isegi oma peatus – Siimeoni.

Need lühikesed märkmed siin ei saa muidugi võistelda mahuka raamatuga „Reidi tee ehituslugu“, mille kirjutas selle kandi patrioot. Kuigi nüüd, mil linn on uue mereromantikast tulvil tänava enese jaoks juba avastanud, võiks Reidi teele pühendada enam mitte proosat, vaid luulet. ■

Maastikud kõigile ja mitte seitsme maa ja mere taga

Samblik! See, mis puude otsas meenutab halli juuksepehmakat, ei ole sammal, vaid samblik!

Väga range loodusteadlasest giid isegi solvub natuke, et Lahemaa rahvusparki külastajad seda vahet ei tee. „Ja üldse, linnainimesed, te olete rumalad!“ lööb ta käega pakkumisele viia teda hilisõhtul ekskursioonilt koju. „Keda metsas öösel karta? Ma lähen ise jalgsi. Teie linnades tuleb karta – inimesi!“

Ja tõepoolest, Lahemaa on üllatavalt rahulik paik, siin ei ole üldse kedagi karta. Arvukad metsloomad käituvad ise ettevaatlikult. Linnud laulavad nii, nagu inimesi üldse polekski. Hiiglaslikud rändrahnud metsatukas ja kallastel on kogenud nii palju, et on juba ammu oma hirmud ära kartnud, kui neil neid muidugi üldse on olnud. Inimesel on siin kaks ülesannet: unustada mõneks ajaks mured ja käituda kui osa tervikust, mitte kui looduse valitseja.

1971. aastal sai Lahemaa rahvusparkist esimene omataoline NSV Liidus. Veidi rohkem kui 5000 hektarist on tänaseks saanud ligi 75 000 hektarit, see on Eesti suurim rahvuspark. Lahemaal on ka palju lahtesid ja poolsaari.

Pargi suurim väärtus seisneb aga selles, et siin on kompaktselt kogumina esindatud enamik Eesti tüüpilistest maastikest: nii looduslikud kui ka inimeste poolt ammusest aegadest asustamiskõlblikuks muudetud alad. Esindatud on näiteks pankrannik ja madalikud, rändrahnud ja sood, samuti allikad, jõed ja järved, niidud ja metsad.

Inimesed on siin elanud juba pronksiajastul. Lahemaalt leiab muistseid matmispaiku, kabeleid ja kirikuid, talusid ja külasid, vesiveskeid ja rehetubasid, ajaloolisi koole ja postijaamu. Ja loomulikult vanu mõisahooned, mis on aadlisuguvõsades korduvalt käinud käest kätte, mida on mitmel korral ümber ehitatud ja mis tervitavad täna külalisi kogu oma 18.–19. sajandi hiilguses.

Lahemaa on üks tähtsamaid Euroopa metsakaitsealasid, mis kuulub üleeuroopaliselt Natura 2000 võrgustikku linnu- ja loodusala. Siin võib improviseerida ja kõndida, kuhu jalad viivad, kuid külalise ja ränduri suuremaks mugavuseks on loodud ka 17 matka – ja õpperada nii jalgsi läbimiseks kui rattasõiduks. Piisab vaid valida oma huvivaldkond, suund ja... sobivad riided. ►

Aastatel 2011–2023 sai Lahemaa rahvuspark üle **2,25 miljoni euro** Euroopa Liidu vahendeid.

Raha kasutati turismiinfrastruktuuri rekonstrueerimiseks: puukuurid, sillad, trepid, viiad, puhkealad, sanitaaralad, parklad ja kempingud. Samuti taastati kuivendatud sood, tiigid ja haruldased loodusmaastikud, mis aitasid parandada ökosüsteemide seisundit ja säilitada bioloogilist mitmekesisust.

See investeering näitab, kuidas EL aitab säilitada loodust, muuta see kõigile kättesaadavaks ja vähendada survet haavatavatele loodusaladele, Euroopa Parlamendi Renew Europe fraktsiooni väärtuste – jätkusuutlikkus, avatus ja tulevikust hoolimine – vaimus.

Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid

Eesti
tuleviku heaks

renew europe.

Sagadi mõisa armas nurgake.

Palmse mõisa endine viinavabrik on nüüd pargihotell.

Tee Sagadi mõisa maalilise tiigi juurde.

Muinasjutuline pink Sagadi mõisa pargis.

Oranžerii Palmse mõisa pargis.

Vaade Palmse mõisa tiigile ja lehtlale.

Kui teile on südamelähedased Lahemaa romantilised mõisad, sobib riietuseks kõige paremini Nataša Rostova esimese balli kleit. Kolm neljast Lahemaa mõisast on laitmatult ja maitsekalt restaureeritud, igal hoonel ja sisustusesemel on oma lugu, neis mõisades saab mitte ainult käia, vaid ka ööbida – kõike ühel päeval üle vaadata ei jõua.

Tõsi küll, peenejalgsel diivanitel istuda või uhkel otomanil pooleldi lamada ei või, need on eksponaadid. Küll aga võib Palmse mõisas mängida ümberriietumise mängu – ülemöödunud sajandist pärit peentesse saterkuubedesse ja luksuslikesse krinoliini-desse.

Sagadi mõisas aga toimub augustis iga-aastane „Saja kostüümi päev“, kus daami peamine ülesanne on mitte lasta mööda võimalust rõivastuda luksuslikumalt: mitte printsessi, vaid kuningannana. Millal ja kus siis veel?

Lühidalt, ükskõik, millist ilu te otsite, te leiате selle Lahemaalt. Linnulaul, rõõmus veevulin ja vaikne lainete laksumine – see kõik on siin. Salapärase lehesahin, pragisev tuulemurd põlismetsas – see on siin. Rändrahnude sajandeid kestnud vaikimine, meenutades tohutuid eelajaloolisi liustikke ja paganlike ohvritalitusi – seegi on siin. Kõige puhtam õhk, kõige imelisemad päikese-loomangud, kõige kaunimad ja elegantsemad vanade mõisate interjöörid, kõige originaalsemad suveniirid.

Sagadi mõisa restoran on üks peenematest riigis. Palmse mõisa kõrts on üks kõige siiramaid ja autentsemaid külakõrtsi. Tõsi, temaga konkureerib kaluriküla Altja söögi-koht. Kuid nagu oligi öeldud, valik on raske. Parempare on mitte valida, vaid pühendada Lahemaale mitu vaba päeva järjest vastavalt meeleolule.

Üks nädalavahetus veeta matkasaabastes, uurides kohalikke loodusradu ja öötssoid, ojasid ja järvi. Teine – mugavas sportlikus stiilis, jalutades alleedel, aedades, hoovides ja mõisate ümbruses. Sagadis külastada metsamuseumi, Palmse – viinamuseumi, Sagadis imetleda vanaaegset parki, Palmse õunaaeda unikaalsete vanade sortidega, Sagadis vaadata etendust ja Palmse sepikojas endale õnnenael sepiatada.

Ja siis vahetada järsult stiili ning ilmuda luksuslikku ja elegantse Vihula mõisa, et mõista, miks toimuvad valitsuse istungid vahel just siin ja samuti mõnigi tippkohtumine. Aga kõige sagedamini võivad siin toimuda pulmad – nagu tõelises muinasjutulossis! Ja veel räägitakse, et siinsetes metsades elavat sinine õnnelind, jäähind.

Kontrastiks võib sealt suunduda mere-meeste külla Käsmusse, inimeste juurde, kes

peaaegu maismaal ei käigi. Valged kaptenimajad räägivad lugusid purjedest ja reisidest ning ka... salakaubaveost: esmalt veeti soola, siis alkoholi. Kuid joodikuid mõisteti siin hukka ja isegi trahviti.

Nii et ka teie hoidke end vaos.

Muide, Lahemaal tuleb kõikjal korrektselt käituda, uurides eelnevalt reegleid internetist või pargi infokeskusest Palmse mõisas. Kaitsealale ei tohi inimese jalg astuda. Üleüldse mitte. On kohti, kus võib käia kikivarvul, peamiselt vaadata ja pärast tuleb enda järelt koristada iga väikseimgi prahikübe.

Ligipääsetavates piirkondades võib aga ka-lagi püüda või seeni-marju korjata. Muuseas Lahemaal võib leida Eestis haruldast imemarja – soomurakat ehk mesimurakat. Jahipidamine aga on siin rangelt keelatud. Lahemaal pole vaja kedagi karta ega hirmutada. Te pole ju rumalad, isegi kui olete linnainimesed, eks? ■

Rahusadam, mis on mänginud palju rolle

Aastatel 2016-2023 sai Padise klooster kokku ligi 1,5 miljonit eurot Euroopa fondidest.

Raha kasutati kloostri kui turismiobjekti arendamiseks, k.a külastajatele mugava sissepääsu loomiseks, torni konserveerimiseks ja videoalvesüsteemi paigaldamiseks.

See projekt rõhutab Euroopa Parlamendi Renew Europe fraktsiooni lähenemisviisi: kultuuripärandi austamine, piirkondliku turismi arendamine ja võrdsed võimalused kõigile külastajatele.

Tsistertslaste ordu mungad uskusid, et parim palve Jumalale on töö. Benediktiini vendade loosung Ora et labora (Palveta ja tööta) oli tsistertslastele südamelähedane täiesti sõna-sõnalt, eriti rakendasid nad seda põllumajanduses. Täpsemalt maaparanduses.

See on ilmne ka Padise kloostri ümbruses: siin on jõgi, tiigid, vesiveski. 19. sajandil veski „vahetas profiili“ ja sellest sai õlivabrik, kuid ajalugu mäletab kõike.

Enne 19. sajandit koges klooster mitmeid tormilisi sajandeid ja sündmusi. Alates aastast 1200 on teada kolm Rooma paavst Innocentius III bullat, milles ta kutsus Tsistertslaste ordu kloostriülemaid ja munki saatma misjonäre Liivimaale. Mungad saabusid neisse paikadesse Riia Dünamünde kloostrist kohalike paganlike hõimude ristimise algusaegadel.

1254. aastal valmis väike kabel ning 1317. aastal alustasid töökad mungad tarmukalt kivist kloostri ehitamist praeguses Harju maakonnas, ehitustöö kestis ligi 200 aastat. 1343. aastaks valmisid peamised ehitised – ristkülikukujuline hoonete ring sisehoovi ümber.

Aga just sel aastal sai Jüriöö ülestõus üheks Padise kloostri ajaloo dramaatilisemaks sündmuseks. Mässulised eestlased süütasid hooned ja tapsid 28 munki. Kloostri ehitus peatati rohkem kui kolmekümneks aastaks, seejärel jätkati, tugevdades kaitsemeetmeid. 15. sajandi keskpaiku sai põhikompleks kaks suurt torni, tõstesillad ja topeltväravad.

Kogu selle aja jooksul klooster mitte ainult kasvas, vaid ka rikastus ning omandas kinnisvara. Lisaks märkimisväärsele hulgale kohalikele valdustele ostis vennaskond maad ka Soome lõunaosas, Tallinnas omandasid nad kloostrikiriku tänasel Vene tänaval. Tundus, nagu võiks vaid elada ja rõõmustada!

Kuid Jumala õnnistus kestis vaid veidi üle saja aasta. 1448. aastal sai klooster valmis, kuid 1559. aastal mungad lahkusid kloostrist. 1524. aasta luterlik reformatsioon liikus nende poole

Padise klooster näeb tänapäevalgi muljetavaldav välja.

PADISE KLOOSTER

Klooster: külgsuht.

Miski on säilinud, midagi võib ette kujutada.

Kaitsekraav.

Vaade ülevalt sisehoovile.

Kirik.

Pärast restaureerimist.

Endine Padise mõisa ait.

35 aastat, kuid jõudis lõpuks siiski kohale. Nii algas Padise kloostris sõjaajalugu.

Liivi sõja ajal vahetas klooster korduvalt omanikku, kord oli see Liivi ordu, kord rootslaste ja siis venelaste garnisoni käes, seejärel vallutasid rootslased kloostrit uuesti... Kogu selle aja jooksul ehitati kindluskloostrit ümber kaitserajatisi. Kuid tänaseks pole neid säilinud, nagu pole alles ka esimene kabel.

1622. aastal aga kinkis Rootsi kuningas Gustav II Adolf Padise kloostrit Riia peapiiskop Thomas von Rammile, kuna too avas Kolmekümneaastase sõja ajal Rootsi vägedele Riia väravad. Von Ramm asus elama Padisele, otse kloostrimüüride vahele, ja hakkas kindlust ümber ehitama perekonnamõisaks, nii et kuni 1776. aastani toimis klooster veel ka „aadlipesana“.

Kuid pärast suurt tulekahju otsustasid omanikud ehitada uue mõisa, mida nüüd

tuntakse kui Padise mõisa. Nüüd sai vanast tsistertslaste kloostrist kivimurd, ehitusmaterjali allikas heleda ja hubase barokstiilis mõisahoonet rajamiseks...

Nii algas veel üks Padise kloostris ajaloo etapp, mis polnud eriti sündmusterohke. Maailmeline varemetes klooster meelitas ligi vaid kohalikke elanikke, kes hoidsid sealsest keldrites kartulit, ja turistide, kellest mõned julgusid ronida torni, et nautida ümbruse vaateid.

Tõsi, alates 1930. aastatest on pidevalt tehtud töid selle kindluskloostris konserveerimiseks, mis on kuju poolest Toompea kauge sugulane ja Püha Birgitta kloostris kaksikvend oma ainulaadse võime tõttu säilitada muljet avaldav akustika hoolimata osalisest hävimisest. Kuid kontsertide korraldamist Padisel takistasid ohutusnõuded. Muistsed kivid nõudsid kohati kaljuronimise oskusi, lisaks

kummitas varemetes veel viimase eesise ja vaim, hirmutades juhukülastajaid.

Mis ei takistanud aga kartmatuid filmitegijaid, kes filmisid siin stseene filmidele „Verekivi“ (1972), „Karoliine hõbelõng“ (1984), „Musketärid 20 aastat hiljem“ (1992), „Kuninganna Anna saladus ehk musketärid 30 aastat hiljem“ (1993).

1997. aasta aprillis kanti Padise kloostris hooned Eesti riiklikku kultuurimälestiste registrisse arhitektuurimälestisena. 2010. aastal algasid siin põhjalikud kaevamised ja arheoloogilised uurimused. Teadlased leidsid palju huvitavat: matmispaigad hauakambri põrandal all, kivistud kloostris kiriku põrandal all ja tõenäoliselt ka altari.

Kiriku laest leiti siniste ja punaste triipudega krohvifragment, samuti värvilised võlvkaartel. See keskagegne polükroomia kuulutati „Aasta leiuks“. Leiti ka palju vanade nõude

kilde ja kiviinikerduste fragmente, ühest neist sai uuendatud Padise kloostris embleem.

2020. aasta mais avati klooster pärast suuremahulisi restaureerimistöid taas külastajatele. Kindlusklooster sai tugevamaks ja turvalisemaks, vanadele hoonetele lisati katused, soojustus, uued puittrepid, originaalne valgustus ja kaks püsiekspositsiooni. Kloostris keldris on eksponeeritud nikerdatud kivide, tailid ja kaunistused, mis leiti ja säilitati uurimise ja restaureerimistööde käigus. Näitus „Südame ja mõistusega“ on pühendatud Padise kloostrile ning tsistertslaste tähendusele ja mõjule Eesti ja Euroopa kultuurimälestis.

Pärast uuendust on karmist kloostris saanud üsna elavaloomuline paik, kuhu tulevad meeleldi turistid ning ohtrate kontsertide, etenduste ja festivalide publik. Rasket tööd on siin jäänud vähemaks ning puhkust ja rõõmu on juurde tulnud. Kuid see on muutus ainult paremuse poole. ■

Leedide ja džentelmenide jaoks

Promenaad on üks „Põhjamaade Veneetsia“ säravaimaid jooni.

2010. aastal eraldas
Euroopa Regionaalarengu Fond ligi
1,9 miljonit eurot
Haapsalu kaldapealse rekonstrueerimiseks.
Euroopa Liidu raha võimaldas tugevdada rannajoont
ning renoveerida ja kaunistada linnaparki.
See projekt näitab, kuidas ELi poliitika,
mida toetab Euroopa Parlamendi Renew Europe
fraktsioon, aitab väikelinnadel –
võrdsest suurlinnadega –
muutuda elanike jaoks mugavaks ja
investeeringute jaoks atraktiivseks.

Džentelmen jalutab, ta ei jookse kunagi. See lause kunagisest Stingi hitist võiks saada Haapsalu ja selle kuulsa promenaadi motoks. Armsa väikelinna rahulik elu muutub sellel imeilus kaldapealsel veelgi lõõgastunumaks ja mõtisklevamaks.

Pole ime, et neli Vene tsaari sõitsid kunagi siia puhkama närvilisest tööst tohtu riigi juhtimisel. Kõik kolm Aleksandrit ja Nikolai II tulid siia rahu otsima, üksnes väsimatu Peeter I käis siin äriasjus, otsides sobivat lahesoppi laevastikule. Aga tal ei läinud siin nii, nagu ta soovis, kuigi lahesoppe on palju, ega Haapsalut asjata „Põhjamaade Veneetsiaks“ kutsuta.

2025. aastal on armsal väikesel kuurordil mitmeid juubeleid. 1820. aastal kolis Haapsallu doktor Karl Abraham Hunnius.

See oli mees, kelle tegi kuulsaks muda. Tema juhuslikult alanud uuringud kohali-

ku muda kohta viisid oluliste teadustööde, meditsiiniliste artiklite, särava karjääri ja tunnustuseni Tartu ja Peterburi professorite seas, külluse ja austuse ning isegi aadliseisuseni.

Varsti avati ka esimene mudaravila – juba 1825. aastal. Täpselt kakssada aastat tagasi! Ja juba 20 aastat hiljem, 1845. aastal, tuli avada ka teine, avaram ja mugavam ravila.

Kuurortide öitseng 19. sajandil ja „tervisvetele“ söitmise populaarsus on kujundanud Haapsalu saatust tänapäevani. Puhkus spaahotellides, õhu – ja päikesevannid, suplus meres ja imepärane tervendav muda meelitavad siia endiselt paljusid puhkajaid kogu maailmast.

Haapsalu ja Hunniuse populaarsuse kasvule aitas tublisti kaasa ka keiserlik ihuarst, eestlane Philipp Jakob Karell, kes oli Nikolai I ja Aleksander II isiklik arst. Valitseva perekonna usaldus kohalike arstide ja ravimeetodite

PROMENAAD HAAPSALUS

Jalutusruumi „perenaine“.

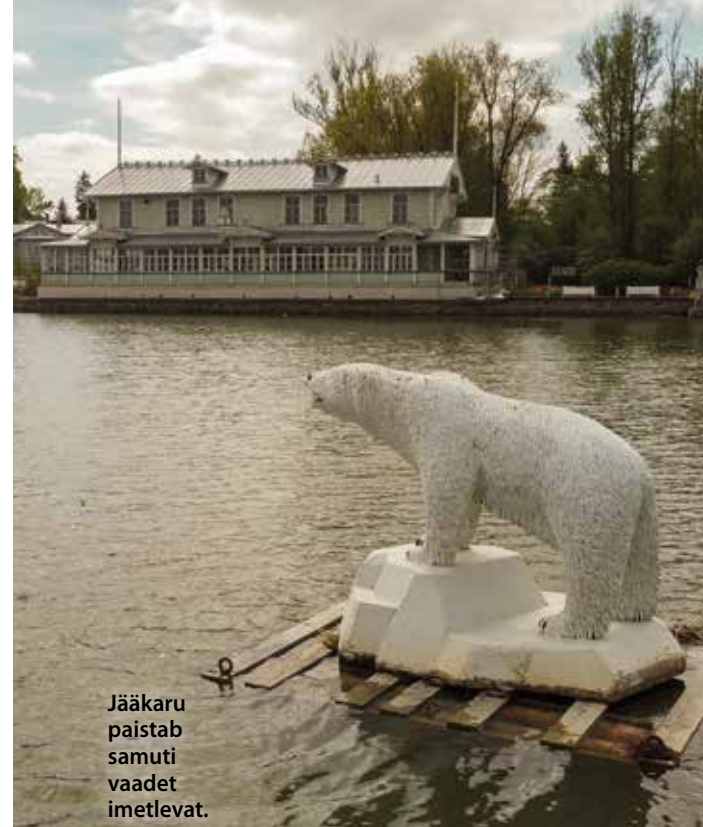
Kuursaal on lähedal.

Ka kõige noorematel igav ei hakka.

Tšaikovski pink.

Jääkaru paistab samuti vaadet imetlevat.

Vee kohal hõljuv lehtla ja selle sees – fotonäitus.

Promenaad on kena ka sombuse ilmaga.

vastu muutis Haapsalu kaugest kolkalinnast moodsaks kuurordiks. See tõi kohe kaasa lisaks invaliidide haiglate rajamisele, kuhu noor arst Hunnius tööle tuli, ka suvemõisate ehitamise ja, nagu me nüüd ütleksime, infrastruktuuri loomise täisväärtusliku puhkuse jaoks.

Mis seal rääkida, kakssada aastat tagasi oli Haapsalus veidi igavavõitu, eriti toleage-sete pealinnadega võrreldes. Kuid nõudlus tekitas kohe pakkumise ja varsti rajati linna mitte ainult ravilaid ja suvemaju, vaid ka kohvikuid, muusikaasutusi ja imeilus maali-line promenaad mere ääres jalutamiseks.

See algas, nagu praegugi, Aafrika rannast. Eksootiline nimi olevat tekkinud sellesama muda tõttu: kohalikud ja ravipuhkajad, kes olid mudaga kokku määritud, nägid välja nagu tumedanahalised kauge kuuma kontinendi asukad. Kuigi võib-olla on kõik palju lihtsam. Sealsamas asus kohvik Aafrika, mis andiski rannale nime.

Haapsalu rannapromenaad lõpeb Šokolaadipromenaadiga. Ja siin oli asi kindlasti kohvikus, mis jalutustee teises otsas ahvatles

ja õrritas kutsuva šokolaadiaroomiga. Muide, need head ja maitsvad mälestused pole Haapsalus kustunud ning iga aasta mais korraldatakse šokolaadifestival, mille ajal Šokolaadipromenaad muutub tõeliseks magusa-sõprade mekaks, pakkudes kõige peenemaid šokolaadimaiustusi, millest mõnda kohe ära ei tunnegi. Seal pole kellelgi kunagi igav!

Haapsalu promenaadi kuursaali on nimetatud pitsiliseks: habras nikerdus, mis taastati hoolikalt 2021. aastal, muudab selle üsna suure kahekorruselise hoone päikesearvu sarnaseks – just niisugustega daamid siin kakssada aastat tagasi jalutasidki.

Kuursaale – nagu ka kuurorte – on Eestis palju, kuid Haapsalu on säilitanud algupärase vormi ning omab seetõttu ajaloo – ja kultuurimälestise staatust. Veel alles üsna hiljuti oli see meie juubeligalerii kandidaat: arvati, et selle ehitus lõpetati 1905. aastal. Kuid mõningate vanade fotode ja postkaartide järgi otsustades valmis Haapsalu promenaadi nikerdatud kuursaal juba 1898. aastal, aasta pärast arhitekt Knüpfferi projekti teostamist.

Muinasjutuline puumaja meenutab üheaegselt nii rikka omaniku taret kui ka vana aurulaeva Lastotška, millega truudusetu armastatu Ostrovski näidendis „Kaasavaratu“ sõidutas naist, keda ta pettis. Siinsest galerii ja merevaatega restoranist sai loomulikult moodsa kuurordi keskus. Siin olid lisaks heale köögile ka mängusaalid ja isegi raamatukogu. Suvehooajal saab siin ka praegu vee-ta unustamatu õhtu vaatega suurepärasele päikeseloojangule, saarekestele ja graatsilistele luikedele. Liiti veel hea veiniga: kunagi oli see aristokraatide privileeg, nüüd kutsub Haapsalu igal aastal Itaalia veinipeole. Ega see ole asjata veidi nagu Veneetsia, mis tähendab, et omamoodi Itaalia!

Promenaadil on tõepoolest lihtne kujutleda end Lõuna-Euroopasse: siin on palju sujuvaid jooni, lillepeenraid ja roosiaedu, lehtlaid ja paviljone, väikseid skulptuure ja pinke, lillepotte ja treppe, purskkaev ja vee kohal hõljuv lehtla väikese fotonäitusega nende paikade ajaloost.

Kivist päikesekellale ja kuulsale valgele karule kivil on viimastel aastatel lisandunud

avalik tantsuplats, laste mänguväljak, ujumissild ja väike kai, kust saab paati rentida, et teha lõbusõitu lähel või kala püüda.

Muide, promenaadil on kalureid palju, eriti varahommikul, ja sotsiaalmeedias on kalastajate grupe, kes kiidavad saaki just sellelt ajalooliselt kaldalt, kus kunagi jalutasid meditsiiniprofessor Pirogov ja helilooja Tšaikovski. Esimene neist uuris ravimeetodeid ja muda, teine... Ei, ta ei otsinud inspiratsiooni. Ta tuli lihtsalt vennaga ja nõbu juurde raha saama. Aga jalutades Haapsalu ümbruses, armus ta laulu „Kallis Mari“ melodiasse. Eesti rahvalaulu „Kallis Mari“ lihtsa meloodia põimis Tšaikovski hiljem oma kuulsasse 6. sümfoonia. Ja – linnakesest täiesti lummatuna – lõi ta tsükli „Mälestused Haapsalust“.

Kuid just noodid laulu „Kallis Mari“ motiivist kaunistavad Tšaikovski pinki, mis mitte ainult kõneleb heliloojast, vaid annab ka võimaluse tema muusikat kuulata. Nagu ka Haapsalu promenaadi enda muusikat: roostiku sahin, lainete loksumine, lindude sädin... Peamine on lõpetada sagimine. See on paik tõeliste leedide ja džentelmenide jaoks. ■

Rakvere linnuse müürid isegi sellistena mäletavad palju.

Kuulsa tsitadelli sõda ja rahu

Linnused on meie jaoks enamasti seotud romantikaga: lahingute või armastusega. Kuid Rakvere linnus tuleb meile kõigile meelde, et seiklusraamatutes ei ole kogu tõde. Tegelik keskaegne linnus – see on ühiselamu, garnison koos kasarmuga, sissesõiduhoov koos kõrtsiga ja isegi kolhoos „Edasi feodalismi võidule!“. Feodaalvaldus oli see kord tõepoolest ja selle hoovil kõndisid kõikidel aegadel mitte ainult inimasukad, vaid ka kitsed, haned, sead ja muud väikeloomad. Rääkimata juba hobustest ja eeslitest.

Rakvere linnust mainitakse ajaloolistes dokumentides alates 13. sajandist, tõsi küll, mitmesuguste nimedega: Wesenberg, Rakovor, Tarvanpää. Seda on valitsenud taanlased, rootslased, saksa ordurüütlid, venelased, poolakad. Aga enne kõiki olid siin kohalike eestlaste hõimud, kelle elutegevuse jälgi dateerivad arheoloogid 5.–6. sajandisse, mil kaubatee lähedal 25 meetri kõrgusel küngal oli palktara ja muldvalliga linnus.

Taanlaste sissetung 13. sajandil muutis linnuse tolleaegseks sõjakindluseks, mida sajandeid laiendati ja ümber ehitati. Kuid juba 1200. aastate keskel oli kindlusel oma osa Rakovori lahingus, mil neile maile tungisid korrigeeritud Vene vürsti. Kindluse lähedal kohtasid nad tõsist vastupanu ja kaotasid lahingu. Venelastega seotud sündmusi on kindluse ajaloos olnud ka hiljem.

Näiteks 1558. aastal jõudis Ivan Julma vägi Rakvere kindluse müüride alla. Kaitsjad, keda oli napilt üle kümne, andsid Vene tsaari väele mõistlikult alla ja vallutajad, asunud tsitadelli, ehitasid seda põhjalikult ümber üle kahekümne aasta. Liivi sõja mõju Rakvere linnale oli kurb, linnusele seevastu hoopis kasulik. Kuulduste kohaselt peatus koguni tsaar Ivan Vassiljevits ise siin enne sõjakäiku Paide peale. ▶

Aastatel 2004-2013 läbis Rakvere linnus Euroopa Regionaalarengu Fondi toetusel kaks rekonstrueerimise etappi. Tööde jaoks eraldati kokku **514 872 eurot**.

Projekti raames muudeti linnus aastaringseks teemapargiks: ruumid varustati küttega, uuendati interjöörid, näitused ja kostüümid. Loodi 16. sajandi muuseumitsoonid koos installatsioonide ja interaktiivsete programmidega.

See projekt kehastab Euroopa Parlamendi fraktsiooni Renew Europe lähenemisviisi: kultuurirajatised peaksid olema kättesaadavad, harivad ja majanduslikult jätkusuutlikud.

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

renew europe.

Hoovis kõnnivad ka sellised asukad.

RAKVERE LINNUS

Vaade linnusele.

Muuseumi ekspositsioon.

Üks nüüdisaegsetest ruumidest.

Rüütli võitlusvarustus.

Linnuse hoovis.

Valvur linnuse värava juures.

Restaureerimise tulemused on muljetavaldavad.

1574. aastal saatis tol ajal Rootsi alluvuses olnud Tallinn väed, et linnus tagasi vallutada. Tulemus oli piinlik: selle piiramise käigus kolme talvekuu vältel hakkasid väeosad hoopis omavahel tõsiselt taplema, jõudes isegi tapmisteni, mis oli ümberpiiratud jaoks meeldiv üllatus. Nii pidid sõdalased koju tagasi minema tühjade kätega, kaotades suure osa väest tapetute, vangide ja jooksvikutena.

1581. aasta talvel sõandasid rootslased taas Rakvere kindlust piirata, põletades puidust kaitserajatised ja valmistudes märtsis juba müüre lammutama. Venelased otsustasid kindluse maha jätta, rootslased aga alustasid kohe selle remonti ja uut moderniseerimisfaasi.

Liivi sõda ei olnud veel lõppenud, kui puhkes Poola-Rootsi sõda, 1602. aastal vallutas Rzeczpospolita nii kindluse kui ka Rakvere. Kuid rootslased tõestasid end ka siin vaprate sõdalastena ning vallutasid 1605. aastal kindluse tagasi. 30 aastat hiljem, olles kaotanud lootuse tsitadell väarikalt taastada, arvasid nad selle oluliste sõjakindluste nimekirjast välja.

Tõsi, järgmises ehk Põhjasõjas pidi kindlus siiski osalema – kuid ainult Rootsi sõjaväe laskemoonalaona. Ja 1703. aastal põles Rakvere maha. Nii et 1710. aastal, pärast sõja lõppu, jäid võidukale Vene valitsejale vaid ahervaremed ja Wessenbergi kindluse endise sõjaväelise hiilguse jäänused.

Kuid linnuse ajaloos oli ka palju värvikamaid ja lõbusamaid päevi. Lahingute vahelisel rahuajal muutus Tallinnast kaugel asuv kindlus tõeliseks peouraks, kus pidutseti lärmakalt, joodi palju, kakeldi purjus peaga ja leiti lõbusate naiste seltsi. Neile ehitati isegi linnuse kõrvale eraldi elupaik. Seda on küll patt ja ebamugav meenutada, kuid see jäi kroonikatesse igaveseks kirja.

Elu on elu: just niisugune see keskajal oli ja just niisugusena saab seda näha ka tänapäevases Rakvere linnuses, kus on hoolikalt taastatud kõik tolle aja argielu detailid, isegi loomad liiguvad kindluse õuel, rääkimata strasnikutest, landsknehtidest, köögitudrukutest ja käsitööstist.

Praegu on Rakvere linnusest saanud üks Eesti põnevamaid interaktiivseid muuseume, kus võib veeta terve päeva, märkamata, kuidas aeg lendab. Siseruumides on korraka mitu ekspositsiooni ning avatud õuel ootab külastajaid – soovi korral – täielik sukeldumine keskaegsesse reaalsusse: ega sissepääsu juures siis asjata pakuta võimalust riietuda „pimeda keskaja“ moe järgi.

Siin võib jõudu proovida rüütliturniiril, odavõitluses või vibulaskmises ning uudistada, kuidas vana suurtükk musta püssirohuga laetakse ja tulistab. Võib õppida ka mõnda vana mängu, meelelahutust või isegi käsitööd, näiteks pottsepa – või sepatööd.

Neid, kes eelistavad intellektuaalset meelelahutust, ootavad hiiglaslikud malenupud otse siseõue kivisillutisel, samuti alkeemialabor võimalusega teha ise peotäis tõelist püssirohtu, tähetarga kamber kõigi astronoomia ja astroloogia tarkuste ja saladustega, lisaks sirusniku (habemeajaja) tuba. Ei, soenguid seal teha ei saa, kuid räägitakse palju vanaaja

arstiteadusest, kus just habemeajajad mängisid olulist rolli.

Kui aga küllaline on huvitatud laiduväärsest ajaviitest, on lõbusate naiste tänav valmis jagama kogu teavet selle tegevuse kohta, kuid ainult teoreetiliselt, tutvumiseks ja silmaringi laiendamiseks. Veinikeldrist tasub seevastu läbi astuda, et tõelist keelekastet proovida, mitmed joogid on valmistatud keskaegsete retseptide järgi.

Siin on ka piinakamber, surma eluase ja põrguhaud – õudne rääkidagi! Parem juba ise kogeda. Kui te muidugi ei karda.

Seda tugevam saab olema kontrast kohalike maaliliste tasandike ja roheliste künkanõlvadega, mille kohal kõrgub Rakvere linnus.

Ühelt poolt tervitab külalisi juba linna sümboliks saanud hiiglaslik tarvakuju, vihjates kunagisele linnanimele Tarvanpää.

Künka teisele küljele rajati aga viis aastat tagasi tõeline ime – tohutu amfiteater 800 inimesele, kes kõik linnusesse koguneda võivad. Mitte lahinguks, vaid pidustusteks! ■

Valgustatuse otsinguil

Aastatel 2019-2021 sai Aegna saar Euroopa Regionaalarengu Fondist **182 000 eurot**.

Raha oli suunatud turismiinfrastruktuuri arendamiseks ja looduskeskonna säilitamiseks.

Aegna saarest on saanud näide sellest, kuidas Euroopa solidaarsus aitab säilitada loodust ja arendada ökoturismi.

Ja Euroopa Parlamendi Renew Europe fraktsiooni toetus sellistele projektidele peegeldab selle prioriteeti – et säästev areng ei peaks olema kättesaadav mitte ainult suurtele linnadele, vaid ka äärepoolsetele piirkondadele.

Aegna saar on kõige vaiksem ja rohelisem koht „Tallinna kesklinnas“.

Kas maailmas leidub palju linnu, kus üks kesklinna piirkond on eraldi saar – ilma ainsagi sillata?

Et see oleks täiesti jalakäijate tsoon, ilma autodeta ja ühistranspordita. Kus kasvavad metsik kibuvits, kõrkjad ja on tõeline mets, kuhu kõikjal ei pääse sissegi. Kus pole mingit valgust mujal kui majakestes, mis üksteisele kaugelt „auu“ hüüavad, sest neid on väga vähe ja pooled on koguni varemetes. Ja kuhu madala vee ajal pääseb „peaaegu kuiva jalaga“ ning kus kohale jõudes avastad mitte kristliku kloostri, vaid Buddha munkade kogukonna ja meditatsioonimaja.

See on kõigile hästi tuntud Aegna saar, administratiivselt osa Tallinna Keslinna linnaosast, kõige vaiksem ja rohelisem paik „Tallinna kesklinnas“, sest kogu saar on riiklik looduskaitseala.

Pindala on väike, alla kolme ruutkilomeetri, ja argipäeviti pole siin peaaegu üldse inimesi. Aegna elavneb suvel puhkepäeviti: siia tulevad meeleldi puhkajad, nagu nad tulid ka 1960. aastatel, kui saarele rajati üksteise järel suurettevõtete puhkebaase: Klementi, Volta, Tarbeklaas, Silikaat, Flora, Eesti Pagar, Kommunaar, TallEks. Nad ehitasid siia oma suvepansionaadid ning võtsid kasutusele saare sõjaminevikust pärit hooned, kus olid

paiknenud tsaar Peeter Suure merekindluse patareid.

Elu saarel pole kunagi olnud kerge. Mootorite eelsel ajastul oli siia jõudmine keeruline tormide ja Baltimaade tujuka tuule suunamuutuste tõttu. Põllumajandus oli mõeldamatu, jalge all olid vaheldumisi liiv ja kivid. Kala saab püüda, hülgeid jahtida, kuid korralikku sissetulekut see ei taga.

Pole ime, et 18. sajandil oli Aegnal vaid kolm talu. 19. sajandil sai saarest riigimaa, mis kuulus Tallinna haldusse ja mida juhtis Viimsi mõisast. Elu muutus paremaks ja veidi rõõmsamaks, 20. sajandiks oli saarel juba tervelt seitse talu.

Veidi enne Esimest maailmasõda rajati siia aga 200 meetri pikkune rannapatari tornide ja suurtükkidega, mis ei püsinud kaua, selle hävitas Punaarmee 1918. aastal.

Sellega aga kunagi Hundisaareks kutsutud saare sõjaline ajalugu ei lõppenud. 1922. aastal rajas iseseisev Eesti Vabariik siia sõjaväelise komandantuuri, 1930. aastatel oli saarel juba terve sõjaväelinnak elamute, meelelahutuse, ravivõimaluse ja sotsiaalse infrastruktuuriga. Siin elas üle kolmesaja inimese.

Kuid Teise maailmasõja ajal vahetus võim jälle, 1940. aastate keskel asus saarele

Saarele pääseb nii.

Jäljed kunagisest sõjaväelisest „luksusest“.

Tahvilil on objekti Euroopa sponsorid.

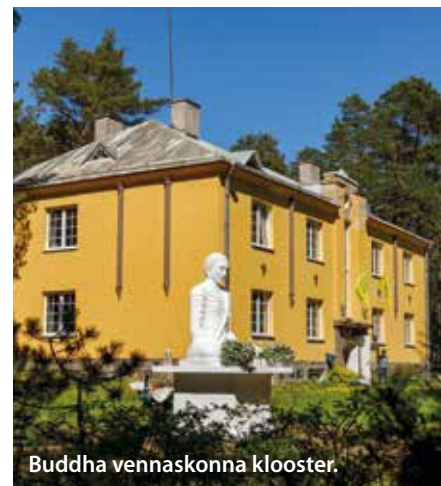
Ilusad teerajad eravalduses.

Üks paljudest rändkividest.

Jalgrattaid saab laenutada.

Buddha vennaskonna kloooster.

Päästjate maja kai lähedal.

nõukogude õhutõrjeüksus ja kümme aastat hiljem piirivalvurid. Järk-järgult hakasid puhkajad siiski seda rohelist rahulikku maatükki üle võtma. Tundub, et rahumeelse te nõukogude tööliste seas polnud ei spioone ega diversante.

1975. aastal liideti Aegna saar Tallinna Mererajooniga ning suvel külastas saart mitusada inimest päevas. Söökla töötas peaaegu ööpäev läbi, näidati filme ja koht oleks olnud tõeline paradüüs, kui mitte tüütud sääsed ja võimsad prožektorid, millega piirivalvurid aeg-ajalt öösiti merd valgustasid.

1990. aastatel olid saarel rasked ajad, nagu ka alles iseseisvuse taastanud riigil. 2000. aastate alguses ennustati saarele kohaliku Las Vegase või Wall Streeti saatust: linna ajaloos on säilinud plaanid ehitada saarelt sild mandrile ja luua Aegnale kas kasiinode võrgustik või ärikeskus, et välti-

da Tallinna tavapärase silueti ja vanalinna vaateplatvormide vaadete pilvelõhkujatega rikkumist.

Eesti pealinnal pilvelõhkujaid vältida ei õnnestunud, aga saar säilitas oma esialgse väljanägemise. Kohati on sõjaline minevik küll veel märgata: rannikul on näha kitsarööpmelise raudtee jälgi, veel on täiesti äratuntavad rannapatareide ja prožektorijaama varemed, vana liitsihtmärk. Kuid siin on rahu sõja võitnud ning kõik need kohutavad jäänused katab järk-järgult mets. Ega saarel ole asjata peamine maaomanik Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK).

Aegna on nüüdseks liitunud Euroopa Natura 2000 võrgustikuga ning 2021. aasta kevadel valmis siin Euroopa Liidu ökosaa-
rte projekt „Ökosaa-
red – Urban Eco
Islands“. Praegu tulevad inimesed siia, et kogeda vaikust, rahu ja ühtsustunnet loo-

dusega, mida Tallinna tõelises kesklinnas napib.

Kaks kolmandikku saare pindalast on mets. Seal kasvab üle 300 taimeliigi, sealhulgas haruldasi ja kaitstavaid, elab palju linde ning on terveid maasikavälusid nagu Beatlesi laulus. Saarel kõndides võib otsida labürinti, mis on tehtud ligi tuhandest kivist: kui läbida see lõpuni, umbes 270 meetrit, siis on kombeks hingelele ohverdada. Sageli jäetakse münt, mida visates soovetakse kord siia tagasi pöörduda.

Kive on Aegnal palju: neist on laotud rajad, kividega on kaetud puude jalamid, neist on ehitatud aiad... Hiiglaslikke rändrahne tuntakse aga lausa nimepidi: huvi tundvate reisijate tarvis on saarel palju infotahvleid, mis räägivad imelisi lugusid ega lase eksida. Saare lähemaks tundmaõppimiseks on siin õppekeskus Loodusmaja ja külalistemajad.

Õõbida saab ka telgis, tualettpaberiga puhta biotualeti ja mugava piknikuplatsi lähedal. Poleks aga paha varuda toiduaineid või osta süüa sadamakohvikust, kus saab ka jalgrattaid rentida.

Kuid kõige parem on avastada saart jalgatades. Lonkida liivastel või kivistel randadel, hingata mereõhku, tervitada päikesetõusu või jätta hüvasti loojanguga, imetleda rändrahne ja lähedalasuvaid saarekesi, lehvitada mööduvatele praamidele ja vaadata linna-
poolset kallast siinsamas lähedal, mis tundub juba paari saarel veedetud tunni järel otsekui teisel planeedil asuvat.

Siin tahaks kõik nutiseadmed välja lülitada ja jääda üksi metsikute kibuvitsade keskele, tundes end Väikese Prints või vaikiva budistliku erakuna, keda siin on terve väike kogukond. Nad asusid Aegnale elama, et valgustust otsida. Siin võite selle leida ka teie. ■

Kas sa tunnend Eesti kauneid nurki?

Austatud lugejad, kutsume teid üles vastama riigi populaarsetele vaatamisväärsustele pühendatud viktoriini küsimustele.

Vastused palume saata 1. detsembrini 2025 Euroopa Parlamendi liikme Jana Toomi Eesti büroo aadressile:

Euroopa Parlamendi liikme Jana Toomi Eesti büroo
Narva mnt 31, 10120 Tallinn
 või e-posti aadressile: info@yanatoom.ee

Õigete vastuste andjate hulgast loositakse välja 15 võitjat, kes saavad eriauhinna.

1. Üsna korralik Läänemere fragment on silmapaistvalt välja toodud Lennusadamas. Mis see on?
2. Millisest kivist on valmistatud Haapsalu promenaadil asuv päikesekell?
3. Milline omal ajal väga populaarne mäng asub Vabaõhumuuseumi Kolhoosniku maja soklikorrusel?
4. Milline Tallinna Kadrioru pargis asuvast üheteistkümnest muuseumist on KUMU hoonele kõige lähemal?
5. Millises Lahemaa pargi mõisas elab Musta Daami kummitus?
6. Mis on populaarne vaba aja veetmise võimalus Padise kloostri kaevu juures?
7. Kuidas nimetatakse mäge, millel asub Rakvere linnus?
8. Üks Aegna saare hiiglaslik rändrahn kannab Taani kuninga nime. Millise?
9. Milline eksponaat tervitab külastajaid Tallinna teletorni fuajees esimesena?
10. Milline Tallinna linnaape avas uue Reidi tee?

Edu!

**renew
europe.**